

IZVJEŠTAJ

O SPROVOĐENJU AKCIONOG PLANA ENERGETSKE EFIKASNOSTI U 2013. GODINI

Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana energetske efikasnosti u 2013. godini (Izveštaj) pripremljen je na osnovu člana 5 Zakona o energetskej efikasnosti.

Izveštaj je sačinjen prema formi Akcionog plana za energetskej efikasnost za period 2013-2015 (APEE), koji je usvojila Vlada Crne Gore, zaključkom br. 08-2297/4 od 28. novembra 2013. godine.

Realizovane aktivnosti prikazane su u Izveštaju prema mjerama energetske efikasnosti (EE) iz APEE, a koje su svrstane po sektorima potrošnje energije. Ovaj način pripreme izveštaja obezbjeđuje se kvalitetniji uvid u stepen realizacije planiranih aktivnosti.

U sledećoj tabeli dat je pregled realizovanih aktivnosti, koji je usklađen je sa pregledom planiranih EE mjera iz APEE (tabela data u rezimeu), datih po sektorima potrošnje finalne energije:

Oznaka	Naziv EE mjere
Zgrade	
B.1	Razvoj i primjena regulatornog okvira za energetskej efikasnost zgrada
B.2	Sprovođenje redovnih energetskej pregleda sistema za grijanje i klimatizaciju
B.3	Sertifikovanje energetskej karakteristika zgrada
Domaćinstva	
R.1	Info kampanje i mreža EE info centara
R.2	Energetskej označavanje uređaja za domaćinstvo
R.3	Finansijska podrška fizičkim licima za investicije u obnovljive izvore energije na strani potrošnje
Javni sektor	
P.1	Razvoj energetskej menadžmenta u javnom sektoru
P.2	Uspostavljanje i primjena EE kriterijuma u javnim nabavkama roba i usluga, kao i kod kupovine i zakupa zgrada
P.3	Unapređenje energetskej karakteristika zgrada u javnom sektoru
P.4	Implementacija mjera poboljšanja EE u javnim komunalnim preduzećima lokalnih samouprava i ostalim javnim kompanijama (strana tražnje)
Komercijalne usluge	
C.1	Uspostavljanje sistema energetskej menadžmenta u sektoru komercijalnih usluga
C.2	Program podsticanja upotrebe sunčeve energije u turističkom sektoru
C.3	Razvoj mehanizama za unapređenje energetskej karakteristika komercijalnih nestambenih zgrada
Industrija	

I.1	Uspostavljanje sistema energetskeg menadžmenta u sektoru industrije
Transport	
T.1	Uspostavljanje i implementacije EE kriterijuma kod javnih nabavki vozila i transportnih usluga u širem javnom sektoru
T.2	Uvođenje poglavlja "Energetska efikasnost u saobraćaju" u programe i planove poboljšanja energetske efikasnosti
T.3	Informativna kampanja o EE ponašanju u saobraćaju i demonstrativne (pilot) aktivnosti
T.4	Studija - Akcioni Plan energetske efikasnosti u transportu
T.5	Infrastrukturne mjere u sektoru saobraćaja sa efektima energetske ušteda
Energetski subjekti	
E.1	Individualno mjerenje i informativni obračun
Horizontalne mjere	
H.1	Razvoj osnovnog legislativnog, regulatornog i institucionalnog okvira za energetske efikasnost u Crnoj Gori
H.2	Usvajanje strateških i planskih dokumenata za energetske efikasnost
H.3	Uspostavljanje statističkog i monitoring sistema za energetske efikasnost
H.4	Promocija finansijskih mehanizama za održivu energiju i alternativnih mehanizama finansiranja
H.5	Jačanje edukacije o energetske efikasnosti
H.6	Uvođenje regulatornog okvira za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije
H.7	Uvođenje zahtjeva i kriterijuma energetske efikasnosti u prostorno planiranje i razvoj infrastrukturnih investicija

U daljem tekstu, detaljnije se elaboriraju realizovane aktivnosti iz APEE, i to kroz posebna poglavlja zasnovana na prethodno navedenim mjerama energetske efikasnosti.

1. Razvoj i primjena regulatornog okvira za energetske efikasnost zgrada (B1)

Na osnovu Zakona o energetske efikasnosti, Ministarstvo ekonomije je u 2013. godini, donijelo sljedeća podzakonska akta, koja bliže uređuju oblast energetske efikasnosti zgrada:

- Pravilnik o minimalnim zahtjevima energetske efikasnosti zgrada ("Sl. list CG", br. 23/2013) kojim se utvrđuju minimalni zahtjevi po pitanju energetske efikasnosti zgrada, vrste zgrada koje u skladu sa namjenom ne moraju da ispunjavaju minimalne energetske karakteristike i metodologiju izračunavanja energetske karakteristika zgrada;
- Pravilnik o sertifikovanju energetske karakteristika zgrada ("Sl. list CG", br. 23/2013) kojim se utvrđuje bliži način sertifikovanja zgrada, način utvrđivanja energetske klase zgrade, izgled i sadržaj table sa osnovnim energetske karakteristika zgrada javne namjene, sadržaj sertifikata i registra izdatih sertifikata o energetske karakteristika zgrade i vrste zgrada koje se u skladu sa namjenom ne sertifikuju;

- Pravilnik o metodologiji vršenja energetskeg pregleda zgrada ("Sl. list CG", br. 23/2013) kojim se utvrđuje metodologija za vršenje energetskeg pregleda zgrada;
- Pravilnik o programu obuke za energetske preglede, sadržaju zahtjeva za izdavanje ovlaštenja i registra ovlaštenih lica ("Sl. list CG", br. 24/2013) kojim se utvrđuje program obuke za energetske preglede zgrada i redovne energetske preglede sistema za grijanje i sistema za klimatizaciju, sadržaj zahtjeva za izdavanje ovlaštenja za vršenje energetskeg pregleda i bliži sadržaj registra ovlaštenih lica za vršenje energetskeg pregleda;
- Pravilnik o redovnim energetskeg pregledima sistema za klimatizaciju i grijanje ("Sl. list CG", br. 24/2013) kojim se utvrđuje način i rokovi za vršenje redovnih energetskeg pregleda sistema za klimatizaciju nominalne snage 12 kW i veće i sistema za grijanje na gas, tečna ili čvrsta goriva nominalne snage 20 kW i veće.

Takođe je Ministarstvo ekonomije, u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma, priprenilo Pravilnik o sadržaju elaborata energetske efikasnosti zgrada ("Sl. list CG", br. 47/2013).

Ministarstvo ekonomije je, u toku 2013. godine, radilo na izradi Zakona o efikasnom korišćenju energije (predstavlja nadgradnju Zakona o energetskeg efikasnosti), a kojim će unaprijediti postojeći pravni okvir u oblasti energetske efikasnosti. Time se, pored ostalog, obezbijediti uvođenje zakonskih odredbi za transponovanje zahtjeva nove Direktive o energetskeg karakteristikama zgrada (2010/31/EU) i omogućiti dalji razvoj postojećeg regulatornog okvira u oblasti energetske efikasnosti zgrada. Stupanje na snagu Zakona o efikasnom korišćenju energije iniciraće dalji razvoj navedenih pravilnika, posebno u smislu usklađivanja sa novom Direktivom i olakšavanja njihove primjene.

Ministarstvo ekonomije je, shodno Zakonu o energetskeg efikasnosti i Pravilniku o programu obuke za energetske preglede, sadržaju zahtjeva za izdavanje ovlaštenja i registra ovlaštenih lica, započelo proceduru izdavanja ovlaštenja za vršenje energetskeg pregleda zgrada i redovnih energetskeg pregleda sistema za grijanje i sistema za klimatizaciju. U 2013. godini su izdata 4 ovlaštenja za vršenje energetskeg pregleda zgrada.

2. Sprovođenje redovnih energetskeg pregleda sistema za grijanje i klimatizaciju (B2)

Donošenjem Pravilnika o redovnim energetskeg pregledima sistema za klimatizaciju i grijanje i Pravilnika o programu obuke za energetske preglede, sadržaju zahtjeva za izdavanje ovlaštenja i registra ovlaštenih lica uspostavljen je regulatorni okvir za vršenje redovnih energetskeg pregleda sistema grijanja i klimatizacije u zgradama.

U oktobru 2013. godini, u okviru saradnje sa Njemačkim društvom za međunarodnu saradnju (GIZ) i njegovim Otvorenim regionalnim fondom za energetskeg efikasnost (ORF-EE), sprovedena je obuka prve grupe stručnih lica za ovu vrstu pregleda, a koju je uspješno završilo 7 polaznika.

3. Sertifikovanje energetskeg karakteristika zgrada (B3)

Donošenjem Pravilnika o minimalnim zahtjevima energetske efikasnosti zgrada, Pravilnika o sertifikovanju energetskeg karakteristika zgrada i Pravilnika o metodologiji

vršenja energetske pregleda zgrada uspostavljen je regulatorni okvir za sertifikovanje energetske karakteristika zgrada.

U 2012. godini Vlada Kraljevine Norveške je odobrila sredstva u iznosu 546,061.00 € za realizaciju projekta „Implementacija preporuka regionalne Studije o energetske efikasnosti zgrada u Crnoj Gori“. Cilj projekta je unapređenje implementacije zakonskih obaveza u oblasti energetske efikasnosti zgrada kroz: razvoj nacionalnog softvera za energetske preglede i sertifikovanje energetske karakteristika zgrada i uspostavljanje inventara zgrada u Crnoj Gori. U 2013. godini je pripremljena tenderska dokumentacija i objavljen tender za izbor konsultanta koji će biti odgovoran za realizaciju projekta. Tenderska procedura nije okončana u 2013. godini.

4. Info kampanje i mreža EE info centara (R1)

U toku 2013. godine, velika pažnja posvećena je podizanju javne svijesti o značaju i efektima primjene mjera energetske efikasnosti, te je nastavljena kontinuirana i sveobuhvatna javna kampanja. U tom smislu održano je više javnih i stručnih manifestacija i pripremljen različit promotivni materijal namijenjen široj javnosti, kao i pojedinim ciljnim grupama (ministarstva, lokalne samouprave, donatori, strukovna udruženja, i dr.). Osim toga, putem javnih medija (dnevne novine, TV, radio, internet i sl.) plasiran je relativno veći obim promotivnog materijala u različitim oblicima (brošure, TV spotovi, reklame, članci, promotivne izložbe i dr.). Posebno je važno pomenuti sledeće inicijative:

- Povodom 5. marta, svjetskog Dana energetske efikasnosti, Ministarstvo ekonomije organizovalo je Sajam energetske efikasnosti u tržnom centru Delta City (od 03. do 05. marta 2013. godine);
- U okviru Sajma energetike (25-29. septembar 2013. godine), Direktorat za energetske efikasnosti je imao štand na kojem je promovisao projekte vezane za domaćinstva. Takođe je organizovan i okrugli sto gdje su predstavljeni projekti i nacrt Strategije razvoja energetike do 2030. godine;
- Februara 2013. godine, održan je stručni skup na temu energetske efikasnosti u zgradarstvu, u organizaciji Ministarstva ekonomije, Privredne komore Crne Gore i Inženjerske komore. Skup je bio organizovan kako bi se stručna javnost upoznala sa nacrtima podzakonskih akata Zakona o energetske efikasnosti, a koji bliže uređuju oblast energetske efikasnosti zgrada;
- Novembra 2013. godine, održan je stručni skup: „Regulatorni okvir u oblasti energetske efikasnosti zgrada“. Skup su organizovali NVO Građanska alijansa u partnerskoj saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma, Ministarstvom ekonomije, Privrednom komorom i Inženjerskom komorom Crne Gore;
- Emitovana je mini serija pod nazivom "Energetska efikasnost nije mogućnost, ona je moć", koja je snimljena u pet epizoda i producirana u okviru GIZ-ovog projekta "Unapređenje energetske efikasnosti u Crnoj Gori".

Osim navedenog, u organizaciji Direktorata za energetske efikasnosti ili u organizaciji drugih relevantnih subjekata (NVO, tehnički fakulteti, specijalizovane kompanije i dr.), održano je više stručnih skupova na kojima su promovisani principi energetske efikasnosti, kao i tehnologije i znanja u ovoj oblasti.

5. Energetsko označavanje uređaja za domaćinstvo (R2)

Zakonom o energetskej efikasnosti propisana je obaveza označavanja energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo. U vezi sa tim, pripremljen je nacrt odgovarajućeg podzakonskog akta (pravilnika) koji će bliže urediti ovu oblast. Međutim, ovaj dokument nije stavljen u dalju proceduru, prvenstveno zbog uvođenja novih zahtjeva na nivou EU, a koje je Crna Gora u obavezi da implementira. Naime, Ministarstvo ekonomije je, u toku 2013. godine, kroz izradu Zakona o efikasnom korišćenju energije, obezbijedilo uvođenje zakonskih odredbi po pitanju transponovanja zahtjeva nove Direktive o energetskom označavanju proizvoda koji utiču na potrošnju energije (2010/30/EU). Na ovaj način omogućen je dalji razvoj postojećeg regulatornog okvira u ovoj oblasti.

6. Finansijska podrška fizičkim licima za investicije u obnovljive izvore energije na strani potrošnje (R3)

Ministarstvo ekonomije Crne Gore, u saradnji sa partnerima - Programom zaštite životne sredine pri Ujedinjenim nacijama (UNEP) i italijanskim Ministarstvom životne sredine, kopna i mora (IMEELS), u julu 2011. godine, otpočelo je projekat MONTESOL, koji ima za cilj uspostavljanje atraktivnog i održivog finansijskog mehanizma za obezbjeđivanje kredita za domaćinstva za ugradnju solarnih kolektora. Za potrebe MONTESOL projekta predviđena su sredstva u visini od 1 milion USD, koja su predviđena za implementaciju i subvencioniranje kamatnih stopa kod komercijalnih banaka. Mogući pojedinačni iznosi kredita su do 5000 €, sa periodom otplate do 7 godina, sa kamatnom stopom 0%. Od početka implementacije projekta, instalirano je 116 solarnih sistema, od kojih je u toku 2013. godine ugrađeno 44 sistema.

Ministarstvo ekonomije Crne Gore, u saradnji sa Luksemburškom agencijom za razvojnu saradnju (Lux-Development), implementira program ENERGY WOOD, koji ima za cilj uspostavljanje atraktivnog i održivog finansijskog mehanizma za obezbjeđivanje besamatnih kredita za domaćinstva za ugradnju sistema za grijanje (kotlova i peći) na moderne oblike biomase (pelet, briket). Sredstva za implementaciju ENERGY WOOD programa, u iznosu od 130.000 €, obezbijeđena su u okviru FODEMO projekta (Razvoj šumarstva u Crnoj Gori), koji se finansira od strane Vlade Velikog Vojvodstva Luksemburga. Ministarstvo ekonomije je, 6. avgusta 2013. godine, objavilo Javni poziv distributerima/ instalaterima za učešće u programu. Nakon evaluacije dostavljenih ponuda, izabrano je devet kompanija (kvalifikovanih distributera/instalatera) sa kojima su potpisani Sporazumi o saradnji. U oktobru 2013. godine, potpisani su Sporazumi o saradnji i sa Hypo Alpe Adria bankom i NLB Montenegro bankom. Građani mogu da apliciraju za kredite u iznosu do 3500 € za domaćinstva, sa periodom otplate do 5 godina, sa kamatnom stopom od 0%. U okviru programa ENERGY WOOD. U toku 2013. godine, ugrađeno je 163 sistema.

Osim navedenog evidentne su određene inicijalne aktivnosti pojedinih banaka u smislu realizacije kreditnih linija za finansiranja projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, a koje još uvijek nijesu dale prepoznatljive rezultate.

7. Razvoj energetskeg menadžmenta u javnom sektoru (P1)

U toku 2013. godine, nastavilo se sa aktivnostima na vršenju energetskeg pregleda zgrada u nadležnosti subjekata javnog sektora, a što predstavlja jednu od osnovnih mjera na sprovođenju energetskeg menadžmenta. Osim aktivnosti na vršenju energetskeg pregleda zgrada, pojedine lokalne samouprave (posebno Bar, Tivat, Nikšić, Podgorica, Cetinje i Berane) su preduzele značajne aktivnosti na sagledavanju stanja po pitanju energetske potrošnje i, u vezi sa tim, vršili preliminarne preglede na većem broju

objekata u njihovoj nadležnosti (javna rasvjeta, sistemi vodosnabdijevanja i kanalizacije i dr.). Međutim, Ministarstvo ekonomije ne raspolaže sa detaljnijim podacima o ovim aktivnostima zbog neizvršavanja jedinica lokalnih samouprava i ostalih subjekta javnog sektora o sprovedenim mjerama energetske efikasnosti.

8. Uspostavljanje i primjena EE kriterijuma u javnim nabavkama roba i usluga, kao i kod kupovine i zakupa zgrada (P2)

Zakonom o energetskej efikasnosti propisano je uvođenje kriterijuma energetske efikasnosti u postupku javne nabavke roba i usluga, kao i prilikom kupovine i zakupa zgrada.

Ministarstvo ekonomije je uzelo učešće u regionalnom projektu finansiranom od strane Evropske banke za razvoj (EBRD) i formiralo međusektorsku radnu grupu, sa zadatkom da sa angažovanim konsultantskim timom radi na izradi odgovarajućih podzakonskih akata u ovoj oblasti. Ove aktivnosti predstavljaju početni, ali veoma važan korak ka uvođenju kriterijuma energetske efikasnosti u postupke javnih nabavki roba i usluga.

9. Unapređenje energetske karakteristika zgrada u javnom sektoru (P3)

Najznačajnije aktivnosti u javnom sektoru na poboljšanju energetske karakteristika zgrada preduzete su u okviru promotivnih, namjenskih projekata energetske efikasnosti, a sa kojima koordinira Ministarstvo ekonomije (Direktorat za energetske efikasnosti) i to:

9.1. MEEP - Projekat energetske efikasnosti u Crnoj Gori

Projekat "Energetska efikasnost u Crnoj Gori" ima za cilj povećanje energetske efikasnosti u zgradama javnog sektora, i to na 9 obrazovnih i 6 zdravstvenih objekata. Finansiranje Projekta obezbijeđeno je iz kredita Svjetske banke u iznosu od 6,5 miliona €. Realizacija Projekta je počela u decembru 2008. godine.

Tokom 2013. godine, energetske su rehabilitovana četiri zdravstvena objekta (Specijalna bolnica "Vaso Čuković" - Risan, Specijalna bolnica "Dr Jovan Bulajić" - Brezovik, Opšta bolnica Bijelo Polje i Institut za bolesti djece Kliničkog centra Crne Gore) i jedan obrazovni objekat (I i II faza Novog studentskog doma i studentski restoran u Podgorici). Dva puta je objavljen tender za dodjelu ugovora za montažu energetske efikasne svjetiljke u glavnoj zgradi Kliničkog centra. Međutim, zbog neispunjavanja zahtjeva iz tenderskog dokumenta, ponude su odbijene. Ponovo objavljivanje tendera je planirano za mart 2014. godine.

U cilju verifikacije aktivnosti na projektu, tokom 2013. godine, sproveden je tehnički monitoring i evaluacija (utvrđivanje ostvarenih energetske ušteda) i socijalni monitoring i evaluacija (utvrđivanje subjektivne percepcije krajnjih korisnika o zadovoljstvu unutrašnjim komforom i utvrđivanje nivoa informisanosti i upoznatosti sa energetske efikasnošću). Verifikovane uštede dobijene implementacijom mjera energetske efikasnosti (tehnički monitoring sproveden u 5 bolnica i 8 škola) su sljedeće:

- ostvarena godišnja ušteda energije od 3.957.530 kWh,
- procijenjena godišnja finansijska ušteda u iznosu 332.206 €,
- u zavisnosti od energetske karakteristika objekta, uštede u potrošnji energenata se kreću do 67%,
- procijenjeno godišnje smanjenje emisije CO2 iznosi 1.436.738 kg,
- prost period otplate investicije iznosi 13,7 godina.

Socijalni monitoring je sproveden na uzorku od sedam objekata: tri bolnice i četiri škole. U istraživanju je učestvovalo 840 korisnika obrazovnih objekata i 330 korisnika zdravstvenih objekata. Dobijeni podaci su pokazali da su aktivnosti na implementaciji mjera energetske efikasnosti u školama i bolnicama značajno uticale na povećanje zadovoljstva korisnika objekata u vezi unutrašnjeg komfora i uslova rada u objektima.

	Učenici		Nastavnici	
	Prije primjene mjera EE	Nakon primjene mjera EE	Prije primjene mjera EE	Nakon primjene mjera EE
Kvalitet grijanja	Zadovoljni- 36,4%	Zadovoljni –95,8%	Zadovoljni –22,5%	Zadovoljni –97,5%
Vještačko osvetljenje	Zadovoljni – 76,4%	Zadovoljni –90,9%	Zadovoljni –65,0%	Zadovoljni –85,0%
“Dihtovanje” (zaptivanje) prozora	Zadovoljni –18,2%	Zadovoljni –98,5%	Zadovoljni –5,0%	Zadovoljni –100,0%
	Pacijenti		Medicinsko osoblje	
	Prije primjene mjera EE	Nakon primjene mjera EE	Prije primjene mjera EE	Nakon primjene mjera EE
Kvalitet grijanja	Zadovoljni – 72,4%	Zadovoljni –92,3%	Zadovoljni –53,3%	Zadovoljni –83,7%
“Dihtovanje” (zaptivanje) prozora	Zadovoljni –58,1%	Zadovoljni – 97,0%	Zadovoljni – 46,7%	Zadovoljni –83,9%
Vještačko osvetljenje	Zadovoljni –89,4%	Zadovoljni – 94,6%	Zadovoljni – 66,7%	Zadovoljni –80,6%

U decembru 2013. godine, sa Svjetskom bankom je potpisan ugovor za nastavak realizacije MEEP projekta sa odobrenim iznosom od 5 miliona €. Sredstva kredita biće utrošena za implementaciju mjera energetske efikasnosti u 12 do 14 zdravstvenih objekata. U toku je priprema projektne dokumentacije za rekonstrukciju Kliničkog centra Crne Gore i prvog seta objekata (Opšta bolnica Cetinje, Dom zdravlja Cetinje, Opšta bolnica Kotor i Dom zdravlja Kotor).

9.2. EEPPB - Program energetske efikasnosti u javnim zgradama

U januaru 2012. godine počela je realizacija projekta „Program energetske efikasnosti u javnim zgradama“ (EEPPB), koji se finansira iz sredstava Njemačke razvojne banke (KfW) u iznosu od 13 miliona eura, od čega su 1,5 milion eura bespovratna novčana sredstva. Planirano je da Program traje do juna 2014. godine. Kroz projekat će biti finansirana primjena mjera energetske efikasnosti u objektima koji su u nadležnosti Ministarstva prosvjete. Ovim projektom je predviđeno da se urade detaljni energetski pregledi, pripremi tehnička i tenderska dokumentacija za 30 objekata. Broj objekata koji će biti renoviran će zavisi od procijenjene vrijednosti radova, a koja će se utvrditi nakon izrade tehničke dokumentacije.

U 2013. godini sprovedene su sledeće aktivnosti:

- finalizovani su detaljni energetski pregledi za 30 objekata;
- finalizovana je projektna dokumentacija za 25 objekata;
- pripremljena je tenderska dokumentacija, raspisan tender za izvođenje radova i završeni radovi na rekonstrukciji i adaptaciji prve grupe od 5 obrazovnih ustanova (OŠ "Salko Aljković" - Pljevlja; OŠ "Vlado Milić" - Podgorica; OŠ "Njegoš" - Spuž; OŠ "Maksim Gorki" - Podgorica i OŠ "Vuk Karadžić" - Podgorica.)
- pripremljena je tenderska dokumentacija i raspisan tender za izvođenje radova za sljedećih 8 obrazovnih ustanova: OŠ "Jagoš Kontić" - Nikšić; OŠ "Milija Nikčević" - Nikšić; OŠ "Braća Ribar" - Nikšić; OŠ "Mileva Lajović Lalatović" - Nikšić; OŠ "Maršal

Tito" - Ulcinj; OŠ "Bratstvo i jedinstvo" - Ulcinj; OŠ "Dašo Pavičić" - Herceg Novi i Studentski dom "Spasić-Masera" - Kotor.

10. Implementacija mjera poboljšanja EE u javnim komunalnim preduzećima lokalnih samouprava i ostalim javnim kompanijama (strana tražnje) (P4)

U prethodnom periodu zapažene su određene aktivnosti sprovedene od strane nadležnih javnih preduzeća na državnom i lokalnom nivou, a koje se uglavnom odnose na poboljšanje sistema javne rasvjete i vodosnabdijevanja, kako kroz investiciono održavanje, tako i kroz implementaciju namjenskih projekata finansiranih putem kreditnih aranžmana i kroz donatorsku pomoć. Međutim, sprovedene aktivnosti, još uvijek, nijesu proizvod centralizovanog, programskog pristupa u smislu projekata energetske efikasnosti, niti je uspostavljen mehanizam monitoringa postignutih efekata po pitanju unapređenja energetske efikasnosti (energetske i ekonomske uštede i dr.), a što treba da bude predmet dalje implementacije akcionih planova energetske efikasnosti.

11. Uspostavljanje sistema energetske menadžmenta u sektoru komercijalnih usluga (C1)

Cilj ove mjere je obezbjeđenje primjene zakonskih obaveza propisanih velikim potrošačima iz sektora usluga (potrošači sa godišnjom potrošnjom energije iznad 10.000 MWh), po pitanju: uspostavljanja sistema za upravljanje energijom (praćenje i analiza potrošnje energije, energetske menadžeri, energetske preglede, promocija EE i dr.); sprovođenja mjera energetske efikasnosti i izvještavanja o postignutim rezultatima.

Kako u prethodnom periodu nijesu zapažene značajnije aktivnosti na uspostavljanju energetske menadžmenta i sprovođenja mjera energetske efikasnosti, u toku 2013. godine, Ministarstvo ekonomije je pripremio određena poboljšanja pravnog okvira u ovoj oblasti, kroz izradu Zakona o efikasnom korišćenju energije.

12. Program podsticanja upotrebe sunčeve energije u turističkom sektoru (C2)

U 2013. godini Ministarstvo ekonomije je sprovelo pripreme aktivnosti za proširenje MONTESOL projekta (opisano u poglavlju 6 ovog izvještaja) na pojedina pravna lica iz turističkog sektora (shodno članu 90, st. 1 i 2 Zakona o turizmu), za koja bi iznos kredita bio povećan do 50.000 €, sa periodom otplate do 7 godina i 0 % kamatne stope. Početak realizacije se očekuje u 2014. godini.

13. Razvoj mehanizama za unapređenje energetske karakteristika komercijalnih nestambenih zgrada (C3)

Cilj ove mjere je da se obezbijedi uspostavljanje održivih mehanizama podrške za unapređenje energetske karakteristika zgrada u sektoru komercijalnih usluga, kako bi se u značajnoj mjeri smanjili njihovi zahtjevi za energijom i postigli odgovarajući benefiti po tom osnovu (energetske i ekonomske uštede, smanjenje štetnog uticaja na životnu sredinu i dr.).

U toku 2013. godine, nijesu realizovane značajnije aktivnosti po ovom pitanju.

14. Uspostavljanje sistema energetske menadžmenta u sektoru industrije (I1)

Cilj ove mjere je obezbjeđenje primjene zakonskih obaveza propisanih velikim potrošačima iz sektora industrije (potrošači sa godišnjom potrošnjom energije iznad 10.000 MWh), po pitanju: uspostavljanja sistema za upravljanje energijom (praćenje i analiza potrošnje energije, energetske menadžeri, energetske preglede, promocija

energetske efikasnosti i dr.); sprovođenja mjera energetske efikasnosti i izvještavanja o postignutim rezultatima.

U prethodnom periodu nije posvećena posebna pažnja realizaciji planiranih mjera u sektoru industrije, a prije svega zbog izraženih dugogodišnjih finansijskih problema u ovom sektoru. Konkretno postignute rezultate u smislu realizacije nije moguće sagledati, prije svega zbog nedosledne primjene Zakona o energetske efikasnosti, u smislu izvještavanja industrijskih subjekata o planiranim aktivnostima u oblasti energetske efikasnosti i u vezi sa tim postignutim efektima. Takođe, izostanak mehanizama podrške za subjekte industrijskog sektora za sprovođenje mjera energetske efikasnosti onemogućio je realizaciju konkretnih aktivnosti, sa prepoznatljivim rezultatima.

U toku 2013. godine, Ministarstvo ekonomije je pripremlilo određena poboljšanja pravnog okvira u ovoj oblasti, kroz izradu Zakona o efikasnom korišćenju energije.

15. Uspostavljanje i implementacije EE kriterijuma kod javnih nabavki vozila i transportnih usluga u širem javnom sektoru (T1)

U okviru uvođenja kriterijuma energetske efikasnosti u procedure javnih nabavki (opisano u poglavlju 8 ovog izvještaja), pored ostalog, planirano je i uvođenje posebnih kriterijuma kod nabavke vozila ili usluga javnog prevoza.

16. Uvođenje poglavlja "Energetska efikasnost u saobraćaju" u Programe i Planove poboljšanja EE (T2)

Zbog neadekvatne primjene Zakona o energetske efikasnosti i izostanka izvještavanja od strane jedinica lokalnih samouprava o planiranim i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti, a koje se dijelom odnose i na sektor saobraćaja, nije se moguće izjasniti o realizaciji ove aktivnosti u prethodnom periodu. I pored toga, evidentne su određene planirane mjere energetske efikasnosti u sektoru saobraćaja koje su sadržane u programima poboljšanja energetske efikasnosti opština Bar odnosno Tivat, dostavljenim Ministarstvu ekonomije na davanje mišljenja o usaglašenosti sa akcionim planom energetske efikasnosti.

17. Informativna kampanja o EE ponašanju u saobraćaju i demonstrativne (pilot) aktivnosti (T3)

U toku 2013. godine, od strane pojedinih lokalnih samouprava i NVO sektora, realizovano je više promotivnih aktivnosti ,kao što su: "Dan bez automobila", "Dan za bicikliste" i dr., kao i niz akcija za razvoj pješačkih i biciklističkih staza u određenim djelovima Crne Gore. Međutim, pomenute i slične aktivnosti ne mogu se podvesti pod osmišljene i kvalitetno podržane aktivnosti u smislu realizacije ove mjere, već predstavljaju proizvod određenih globalnih akcija i trendova, održanih u cilju promocije zaštite životne sredine, zdravog načina života i sl.

18. Studija - Akcioni Plan energetske efikasnosti u transportu (T4)

U okviru EU podrške kroz IPA2011, odobrena su sredstva za realizaciju projekta "Održiva energija u transportu" koji uključuje izradu dokumenta: Studija - Akcioni Plan energetske efikasnosti u transportu. U 2012. godini pripremljen je projektni zadatak za konsultanta za realizaciju ovog posla, a u 2013. godini je sproveden tenderski postupak za odabir konsultanta, a koji nije uspješno priveden kraju (niko od ponuđača nije ispunio tenderom tražene uslove). Očekuje se ponavljanje tenderskog postupka u 2014. godini.

19. Infrastrukturne mjere u sektoru saobraćaja sa efektima energetske ušteda (T5)

U prethodnom periodu u Crnoj Gori realizovan je niz određenih infrastrukturnih projekata u sektoru transporta, koji je doveo je do značajnih smanjenja udaljenosti između gradova, kao i do poboljšanja uslova lokalnog saobraćaja (npr. zaobilaznice oko pojedinih gradova, tuneli, postavljanje treće trake na magistralnim putevima, kružni tokovi i sl.). Realizacija navedenih investicija dovela je do relativno velikih ušteda energije (goriva) koje nije bilo moguće ocijeniti iz razloga što investicioni projekti nijesu koncipirani na način koji bi omogućio planiranje i sagledavanje ušteda u energiji. Drugim riječima, komponenta energetske efikasnosti nije uopšte uključena u projekte ove vrste, te se nije moguće izjasniti ni o stepenu realizacije i efektima ove mjere ni za 2013. godinu.

20. Individualno mjerenje i informativni obračun (E1)

Individualno mjerenje električne energije u Crnoj Gori predstavlja ustaljenu praksu dugi niz godina. U toku 2013. godine, EPCG je nastavila sa aktivnostima na uvođenju "pametnog mjerenja" (daljinsko očitavanje potrošnje električne energije) kod potrošača električne energije i ugradila oko 82.500 "pametnih" brojila, od ukupno do sada ugrađenih cca 162.000.

Takođe je, od strane EPCG, uveden novi sistem obračuna i nova forma računa za isporučenu električnu energiju, a koja uglavnom ispunjava zakonom propisane obaveze u pogledu informisanja potrošača o svojoj potrošnji i mjerama energetske efikasnosti.

21. Razvoj osnovnog legislativnog, regulatornog i institucionalnog okvira za energetske efikasnost u Crnoj Gori (H1)

Nakon usvajanja Zakona o EE, pravni okvir u oblasti o energetske efikasnosti na nivou EU je, donošenjem inoviranih direktiva, u značajnoj mjeri revidovan i ojačan. Kako je Crna Gora, kroz članstvo u Energetskoj zajednici, prihvatila obavezu transponovanja zahtjeva inoviranih direktiva, to je uslovalo potrebu za daljim razvijanjem pravnog okvira u oblasti energetske efikasnosti tj. izradu inoviranog zakona - Zakona o efikasnom korišćenju energije. Ministarstvo ekonomije je u avgustu 2013. godine pripremlilo Nacrt zakona o efikasnom korišćenju energije, a koji je uputilo relevantnim subjektima na mišljenje. Nakon održane rasprave, Zakon je u formi predloga stavljen u dalju proceduru kod Vlade Crne Gore. Shodno Programu rada Vlade za 2014. godinu, očekuje se utvrđivanje predloga ovog zakonskog akta od strane Vlade i stavljanje u dalju proceduru.

Takođe, na osnovu važećeg Zakona o energetske efikasnosti, Ministarstvo ekonomije je u 2013. godini, donijelo 5 podzakonskih akata, koji bliže uređuju oblast energetske efikasnosti zgrada i koji su navedeni u poglavlju 1 ovog izvještaja.

22. Usvajanje strateških i planskih dokumenata za energetske efikasnost (H2)

Ministarstvo ekonomije radi na pripremi Strategije razvoja energetike do 2030. godine, za koju se istovremeno radi i Strateška procjena uticaja na životnu sredinu. U toku 2013. godine pripremljen je nacrt ovih dokumenata i sprovedena je javna rasprava, nakon čega slijedi njihova finalizacija i stavljanje u proceduru usvajanja. Inovirana Strategija razvoja energetike predstavlja ujedno i najvažniji strateški dokument u oblasti energetske efikasnosti.

Ministarstvo ekonomije je pripremlilo Akcioni plan za energetske efikasnost za period, 2013-2015 godine, koji je usvojila Vlada Crne Gore, zaključkom br. 08-2297/4 od 28. novembra 2013. godine.

Decembra 2013. godine Vlada Crne Gore je usvojila drugi godišnji operativni plani za poboljšanje energetske efikasnosti organa državne uprave (za 2014. godinu), zaključkom br. 08-2992/3, a koji je pripremilo Ministarstvo ekonomije.

Takođe su evidentni određeni pomaci u dijelu pripreme planskih dokumenata u oblasti energetske efikasnosti na nivou lokalnih samouprava, ali koji još uvijek ne upućuju na efikasnu primjenu Zakona o energetskej efikasnosti.

23. Uspostavljanje statističkog i monitoring sistema za energetskej efikasnost (H3)

U sklopu TA-EnCT Projekta, koji je finansiran od strane EU (IPA Program), razvijen je centralni informacioni sistem energetske potrošnje. I pored očekivanja da ovaj informacioni sistem bude stavljen u funkciju u 2013. godini, do toga nije došlo usled određenih tehničkih i organizacionih problema.

U 2013. godini, prepoznate su određene aktivnosti od strane lokalnih samouprava na uspostavljanju svojih informacionih sistema potrošnje energije, ali ne u mjeri koja upućuje na efikasnu primjenu Zakona o energetskej efikasnosti.

24. Promocija finansijskih mehanizama za održivu energiju i alternativnih mehanizama finansiranja (H4)

U 2013. godini nastavljene su aktivnosti na promociji finansijskih mehanizama, i to kroz realizaciju namjenskih projekata za poboljšanje energetske efikasnosti, usmjerenih:

- prema javnom sektoru (projekti rekonstrukcije zgrada u nadležnosti Ministarstva prosvjete i Ministarstva zdravlja, a koji se realizuju po osnovu zajmova Svjetske banke i KfW banke);
- prema građanima (MONTESOL – program obezbjeđenja beskamatnih kredita za ugradnju solarnih sistema za zagrijavanje vode; ENERGY WOOD - program obezbjeđenja beskamatnih kredita za ugradnju sistema za grijanje na biomasu);

Navedeni projekti realizuju se uz aktivno učešće/koordinaciju Ministarstva ekonomije/Sektora za energetskej efikasnost.

Osim navedenog, evidentne su određene inicijalne aktivnosti pojedinih banaka, u smislu uspostavljanja kreditnih linija za finansiranje projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, a koje još uvijek nijesu dale prepoznatljive rezultate.

Pored navedenog, Ministarstvo ekonomije je uzelo učešće u regionalnom projektu finansiranom od strane Evropske banke za razvoj (EBRD) i formiralo međusektorsku radnu grupu, sa zadatkom da sa angažovanim konsultantskim timom radi na izradi pravnog okvira za uspostavljanje ESCO modela finansiranja. Ove aktivnosti predstavljaju početni, ali veoma važan korak ka uvođenju koncepta ESCO finansiranja u Crnoj Gori.

25. Jačanje edukacije o energetskej efikasnosti (H5)

U oktobru 2013. godini je, u okviru saradnje sa Njemačkim društvom za međunarodnu saradnju (GIZ) i njegovim Otvorenim regionalnim fondom za energetskej efikasnost (ORF-EE), sprovedena obuka prve grupe stručnih lica za ovu vrstu pregleda, koju je uspješno završilo 7 polaznika. Nakon toga, u okviru iste podrške održan je trening monitoring i verifikaciju, namijenjen licima koja su završila obuka za vršenje energetskej pregleda zgrada.

Osim navedenog, u organizaciji Ministarstva ekonomije ili u organizaciji drugih subjekata (NVO, tehnički fakulteti, CANU, specijalizovane kompanije i dr.), održano je više stručnih skupova na kojima su promovisani principi energetske efikasnosti, kao i savremene tehnologije i znanja u ovoj oblasti. Zapažene su i druge javne manifestacije (radionice, prezentacije i sl.) na kojima je dijelom realizovan koncept transfera znanja, ali koji po svojoj suštini imaju više karakter podizanja javne svijesti o energetskej efikasnosti.

26. Uvođenje regulatornog okvira za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije (H6)

Ministarstvo ekonomije je u 2012/2013 pripremlilo Nacrt pravilnika o eko dizajnu proizvoda koji utiču na potrošnju energije, a kojim su obuhvaćene tri grupe proizvoda. Usvajanje pravilnika je planirano za 2014. godinu.

27. Uvođenje zahtjeva i kriterijuma energetske efikasnosti u prostorno planiranje i razvoj infrastrukturnih investicija (H7)

Ministarstvo ekonomije je pokrenulo inicijativu kod Svjetske banke za izradu regulatornog okvira i smernica za ugradnju komponente energetske efikasnosti u prostorno-plansku dokumentaciju, a koja je prihvaćena u okviru LAMP projekta i za čiju realizaciju je zaduženo Ministarstvo održivog razvoja i turizma. U 2012. godini, pripremljen je tender i izabran konsultant za realizaciju posla. Međutim, ugovor sa konsultantom je prekinut, a tokom 2013. nije ponovljen tenderski postupak.

* * *

Prethodno navedene realizovane aktivnosti, planirane Akcionim planom energetske efikasnosti za period 2013-2015. godine, uglavnom se odnose na aktivnosti koje su koordinirane od strane Ministarstva ekonomije, Direktorata za energetske efikasnost. Evidentno je da postoje značajne mjere energetske efikasnosti realizovane od strane drugih subjekata, a o kojima Ministarstvo ekonomije nema potrebne podatke. Ovo je posljedica nedosledne primjene Zakona o energetskej efikasnosti, posebno u smislu izvještavanja prema Ministarstvu ekonomije, a čemu u budućem periodu treba posvetiti posebnu pažnju i obezbijediti odgovarajuće preuslove.

Uspješna implementacija Akcionog plana energetske efikasnosti za period 2013-2015. godine zahtijeva daleko značajniju podršku (institucionalnu, kadrovsku, finansijsku), dosledniju primjenu postojećeg pravnog okvira u oblasti energetske efikasnosti i aktivnije uključenje svih relevantnih subjekata prepoznatih Planom.